

Alp 2164
Larch.

LIETUVOS
NACIONALINIS
M. A. LAUČIO
BENDROSIJA

mokslas menas literatūra

DRAUGAS

ANTROJI DALIS / 1983
VASARIO MĖN. 19 d. / FEBRUARY 19, 1983
PART TWO — Nr. 35(7)

Kad gentis ne vien tik duona...

Redaktorių Bradūną išlydint

KĘSTUTIS KEBLYS

Po maždaug dvidešimt vienerių metų intensyvaus darbo šių puslapių redaktorių Kazys Bradūnas pernai rudį pasitraukė pensijon.

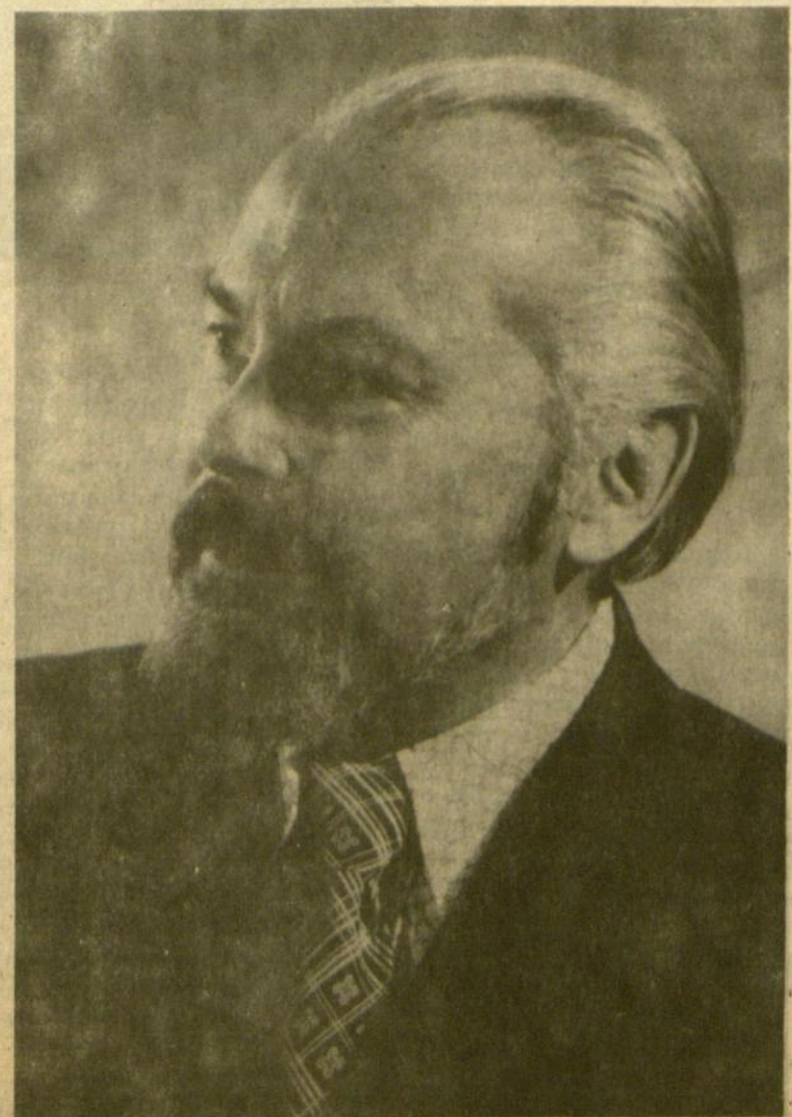
Galima spėti, kad paskutinę jo darbo dieną laikraščio vadovai ir darbo kolegos suruošė uždarą subuvimėlį, gal net šampano butelį pykštelejo, gal kas net kuklią atsisveikinimo kalbelę sumetė. Kadangi mes, ilgamečiai, atidūs ir dėkingi jo puslapių skaitytojai, į tas išleistuves nebuvome kviesti, tegu bus leista mums, jei ne vynu, tai bent žodžiu atsisveikinti žmogų, kurį gaila išleisti.

O ką sakyti? Tokia proga, žinoma, privalu pagirti išleidžiamąjį už jo didelius ir gerus darbus, išskaičiuoti jo nuopelnus ir palinkėti smagaus, užtarnauto poilsio. Paprastas reikalas. Tačiau pasakius, jog Bradūnas buvo taurus žmogus, gerai redagavo laikraštį ir paliko svarų įnašą lietuvių kultūriniam gyvenime, žodis užsikerta. O šneką tęsti reikia, nes kitaip tos bendrybės liks tik mandagiom, proginėm frazėm.

Iš karto lyg ir sunku. Taip, Bradūno redaguoti puslapiai buvo įdomūs, pilni aktualios informacijos. Bet kas čia ypatingo? Taip ir turi būti, prie to esame pripratę. Sunku atsiminti, kad kultūriniai „Draugo“ puslapiai kada nors būtų buvę kitoki. O jei taip, tai tada Bradūnas tebuvo geras šeimininkas, neužleidęs laikraščio puslapių usnėmis. Bet ar tai jau toks didelis nuopelnas? Tai gal tik gero žurnalisto minimumas. Tuo atveju kokie nors didesni nuopelnai? Kad patikrinus, ar ta nuovoka teisinga, turbūt reikia grįžti į senus laikus, lyginti

kultūrinius „Draugo“ puslapius prieš ir po Bradūno. Kaip atrodė šie puslapiai maždaug 1960-61 metais? Kultūrinis „Draugas“ anuo laiku labai aiškiai atspindėjo konservatyvųjį mūsų visuomenės sparną. Ne tik atspindėjo, bet ir atstovavo, palaikė bei gynė. Ta ginamoji pozicija daugiau akcentavo senų vertybių išlaikymą negu naujų kūrimą. Tad ir kūryba buvo traktuojama kaip priemonė kovoje už status quo. Tradicinių vertybių išlaikymas reikalavo suburti kuo didesnį žmonių skaičių. Todėl visi, kurie tik laikėsi nerašytų „tautinio-religinio realizmo“ taisyklių, buvo priimami į tą vyraujančios didžiosios būrį. Kūrybiniai pasiekimai irgi buvo vertinami šių siaurai suprastų taisyklių normomis. Žodžiu, atsivėrė durys pilkam vidutiniškumui, ir kiekvienas, kuris riktėlė „o, mano Lietuva“, arba drobėje teptelėjo smūtkelį, galėjo skaičiuoti lygiateisium, dideliu kūrėju.

Atstovaudamas tai daugumai, „Draugas“ savaime tarnavo neatsakingos literatūrinės kritikos infliacijai ir gynai utilitariniam kūrybos supratimui. Paprastų dalykų perversinimas, šališkumas ir pašaipa kūrybinio ieškojimo prasiveržimams buvo kasdieninė laikraščio duona. Žinoma, šiame kultūrinių reikalų niveliavime „Draugas“ neturėjo kokio nors monopolio. Kultūriniu primityvumu alsavo visa išeivijos spauda. Tačiau „Draugas“ būdamas plačiausiai skaitomu laikraščiu, turėdamas didžiausią pastovų skyrių kultūros reikalams, buvo įsigijęs neužginčijamą įtaką visuomenėje. Todėl tie, kuriems rūpėjo labiau ieškoti negu išlaikyti, „Draugą“ žiūrėjo kaip į kultūrinės reakcijos simbolį su realia jėga, su plačiais resursais skleisti kūrybinio vidu-

Kazys Bradūnas Nuotrauka V. Noreikos

tinis kumo požiūrį visuomenėje.

Kodėl Bradūnas atėjo į tokį „Draugą“? Nors jis pats, kaip poetas, nebuvo laikomas visiškai išdavusiu tautinio-religinio realizmo principų, tačiau tradicininkų akimis jis vis dėlto neatrodė savas. Sunku pasakyti, kodėl leidėjai pakvietė jį šiam darbui. Gal jautė, kad jau per toli nuvažiuota siauru, kultūrą menkinančiu keliu, o gal paprastai, prireikus naujo redaktoriaus, ieškojo žmogaus su plačia kultūrinio žurnalisto patirtimi.

Tikrai, į „Draugą“ Bradūnas atėjo ne naujoku. Pirmąją redaktoriaus kepurę jis užsimovė dar studentaudamas — 1937-38 metais redagavo moksleivių ateitininkų žurna-

lą „Ateitį“. Tie dveji metai jam padėjo įsigyti naudingos žurnalistinės praktikos, davė progos užmegzti pažintis su visa eile jaunų kūrėjų, kurie vėliau tapo mūsų literatūros įžymybėmis.

Po karo, 1945 m. Muenchene, Bradūnas pateko „Aidų“ redakcijon. Tuo metu „Aidai“ buvo daugiau kultūrinės krypties laikraštis, negu svarus kultūros žurnalas. Bradūno rankose kultūrinis leidinio atspalvis stiprėjo, kol šalia laikraštinės dalies atsirado ir atskiras dvisavaitinis literatūros ir meno priedas. Nuo 1947 metų, užsidarius laikraštinei leidinio pusei, teliko tik kultūrinė dalis, kuri tuoj virto žurnalu, jau visai panašiu į dabartinius „Aidus“. Ši metamorfozė, jei ne išimtinai, tai didele dalimi buvo Bradūno nuopelnas. Tų metų „Aidai“ buvo ne tik lietuvių stovyklinio gyvenimo veidrodys, bet tam tikra prasme ir kelrodis, su aiškiu akcentu Vakarų kultūrai, su entuziazmu naujiems kūrybiniam iškojimams.

Į dar vieną redaktoriaus darbą Bradūno niekas nekvietė — jis pats jį susikūrė. Tai buvo „Literatūros lankai“. Užbaigęs „Žemės“ antologijos leidimo darbus, pasitaręs su kitais to sąjūdžio bendraminčiais, 1952 m. Bradūnas pradėjo leisti ir redaguoti neperiodinį žurnalą, kuris jau su pačiu pirmuoju numeriu sukėlė audrą. „Literatūros lankai“ protestavo prieš vidutiniškumą kūryboje ir kūrybos vertinime, smerkė kultūrinio gyvenimo niveliavimą siaurai suprastose patriotikos ir moralės vardu. Todėl nenuostabu, kad žurnalas greitai susilaukė antpuolio iš tiesioginių ir implikuojančių paliestų tradicininkų. Nors ši įtampa ir neišsivystė į abipusiai našų dialogą, tačiau

„Literatūros lankai“ rimtai sujudino pradedantį užkati išeivijos kultūrinio gyvenimo kūdros paviršių. Žurnalas įpūtė naujos gyvybės literatūriniam judėjimui, suteikė tribūną kūrybinio individualumo siekiantiems rašytojų grupei ir atliko savotišką meninės sąžinės funkciją lietuvių kultūriniam gyvenime.

Žurnalo nuopelnai kartu buvo ir redaktoriaus Bradūno nuopelnai. Jei tame projekte jo kolegos žemininkai buvo ratais, vairu, kartais net vairuotojais, tai Bradūnas buvo širdimi — motoru. Tai, kad žurnalas gyvavo septynerius metus be jokios medžiaginės, administracinės paramos iš šalies, rodo Bradūno sugebėjimą ne tik redaguoti, bet ir organizuoti bei išvermingai nešti visokeriopo žurnalistinio darbo našta.

Su „Literatūros lankais“ Bradūnas stojo po kultūrinės opozicijos vėliava. Per tuos septynerius metus jis užsitaravo tam tikrą avangardinį šampą. Nors savo raštais žurnale ypatingu kovingumu nepasižymėjo, tačiau ten skelbiamų kultūrinio nepriklausomumo dėsniai jam turėjo būti savi. Tad čia vėl išskyla anksčiau keltas klausimas: kodėl Bradūnas atėjo į „Draugą“, kuris atstovavo visam tam, prieš ką „Literatūros lankai“ kovojo?

Atsakymo ieškant, tenka atkreipti dėmesį į Bradūno nusiteikimą kultūrinį darbą seikėti visuomeniniu matu. Pirmiausia menininkams paprastai esame linkę atleisti jų nesocialumą, kūrybinį bei visuomeninį uždumą, savanaudišką rūpinimąsi vien savo mūza ir savo reputacija. Dideliam kūrėjui tokios būdo savybės laikomos normaliomis, net reikalingomis. Būdamas pirmaujančiu poetu, Bradūnas šiuo atžvilgiu yra visai kitoks. Jo poezija, nors giliai individuali, nėra hermetiška. Jo daina sava, bet dainuojama ne sau pačiam. Ji skirta žmonėms, kvietiant juos kartu su poetu pajusti ir išgyventi nenutrūkstantį istorinį ryšį su savo kultim. Nėra abejonės, kad ir Bradūnas trokštą būti geriausiu lietuvių poetu, tačiau nesiekia būti vieninteliu. Jam rūpi, kad jo poezija būtų brandi, bet gal nemažiau rūpi, kad ir visa lietuvių poezija iškoptytų aukštumas.

Genties motyvai, genties reikalai išskyla į pirmą planą ne tik Bradūno kūryboje, bet ir jo kultūriniam darbe. Jam svarbu ne tik lietuvių likimas, bet ir jų augimas iš primityvios, berašės bendruomenės į giliai kultūringą tautą, nuolat turtėjančią kūrybos nešamais dvasiniais lobiais. Tas lėtas tobulėjimo procesas Bradūnui nebuvo kur nors toli nuo jo poetinio bokšto vykstantis judėjimas. Tai buvo pats gyvenimo verpetas, kuris traukte traukė jungtis į darbą, nelikti pasyviu stebėtoju.

Šis kultūrinis visuomeniškumas gal ir buvo svarbiausias akstinas, atvedęs Bradūną „Draugo“ redakcijon. Tai dalinai patvirtina jis pats, viename laiške rašęs: „Nežinau tikrai, ar visus tuos redagavimo darbus dirbau iš (Nukelta į 2 psl.)“

Šiame numery:

- Prie „naujos pradžios“.
- Kad gentis ne vien tik duona...
- Kazys Bradūnas redaktoriaus kėdėje.
- Kazio Bradūno eilėraščiai.
- Lietuviškosios katalikybės bruožai.
- Dėmesio Kultūros tarybos dramos konkursui.
- Lietuvių rašytojų draugijos literatūros premijos.
- Livijos Lipaitės keramikos darbai.
- Nauji leidiniai.

Kertinė Paraštė

Prie „naujos pradžios“

Kazio Bradūno naujame eilėraščių cikle „Priešais prie Genezės“ skaitome: Taigi, Viešpatie Dievas, padaręs iš žemės visų laukų gyvulius ir visus oro paukščius, juos atvedė prie Adomo, kad matytų, kaip jis juos pramins (Gen 2, 19).

Sutvėrti tavo rankų mostu, Jie stovi dar neužbaigti — Be vardo. Prienu arti, Paglostau, Vardiju, Šaukiu — Ir žiūri tūkstančiai akių... O kas mane pašauks vardu? Sau vardo nerandu.

Čia kalba poetas, keliose eilutėse sugrieždamas tiek poetinio pašaukimo esmę, tiek paties poeto, o gal iš vis žmogaus žemėje, paradoksalų likimą.

To nenorime užmiršti, kai šios savaitės priedo puslapiai dalinai yra skirti peržvelgti jo nueitą kelią su redaktorium Kaziu Bradūnu. Nors kyla mintis, kad daugiau negu dvidešimt metų šį darbą dirbdamas, kaip redaktorių jis taip pat „vardijo“ skaitytojui daugelį iš kultūros pasaulio sudedamųjų elementų ir tuo padarė, kad mums visiems gyvenama tikrovė taptų geriau atpažįstama, labiau užbaigta. Tačiau, savo ruožtu, šio numerio mintys ir atsiminimai nepretenduoja į siūlymus vardo pačiam Bradūnui. Pirmiausia jau vien dėl to, kad čia akivaizdžiai stinga susitelkimo prie Bradūno poetinės kūrybos, kas būtų buvę labiausiai prasminga daryti. Dar ir dėl to, kad „Draugo“ priedo puslapiuose jau ilgą laiką yra buvusi visiška spraga dėmesio Bradūno poezijai. Visai neatsitiktinai — ta spraga susidarė todėl, kad Bradūnas, būdamas redaktorium, nespausdino ne tik straipsnių gvildenančių jo paties kūrybą, bet net ir savo vienas po kito išeinančių eilėraščių rinkinių recenzijų. Nepailstamai rūpinamasis dėmesiu kitų kūrybai, jis jo ne tik nereikalavo savajai, bet dar ir nuo jos nukreipdavo, kaip ir nuo savo asmens (pvz. kada kitų rašyto-

jų, menininkų ir visuomenės veikėjų nuotraukas „Draugo“ fotoarchyve gali ryšuliais skaičiuoti, Bradūno nuotraukos čia ir su žiburiu ieškosi). Tuo tarpu, skaitytojams bent žinotina, kad plati studija apie Bradūno kūrybą kultūriniam priede, rašoma vieno mūsų poezijos kritikų, pasieks mus už metų (didesnio masto uždavinius paprastai diktuoja neatlaidi akademinio darbo logistika). Šiuo metu galima tik pasidžiaugti, kad paskutiniame „Metmenų“ numeryje buvo atspausdinta Živilės Bilaišytės vėlesnės Bradūno kūrybos interpretacija.

O šitų kritikos pastangų labai reikia, kad pamatytume, kokią ilgą kelią yra atėjęs Bradūnas — poetas nuo intensyvaus ir viską valdančio žemės praradimo skausmo iki „naujos pradžios“ (Priešais prie Genezės). Bandydami tą trėmtinio poeto kelią geriau suvokti, geriau įžvelgsime ir savąjį. Bradūno vardas pirmą kartą tapo pažįstamas man, kada Vokietijos stovykloje į rankas pateko knygutė, kuri vadinosi „Svetimoji duona“. Tik pradedantį skaityti mergaitė ji, aišku, negalėjo lyginti su dar iš Lietuvos tėvų paimtu Vyte Nemunėliu ar jau leidžiamais „Saulutės“ sąsiuviniais su pasakėlėmis ir paveikslėliais. Tačiau tuometinis knygutės badas ir šiąją tuoj pat įglaudė į nuolat vartomų skaičių. Be to, pats pavadinimas „Svetimoji duona“ ryškiai įsiminė — gūžiai skambėdamas, jis sakė kažką svarbaus, nes „svetimas“ buvo žodis, kurio reikšmę pirmaisiais pokario metais Vokietijoje ir mažas vaikas gerai žinojo. O ir apie poeziją nieko dar nesuprantant, „tušti paliktieji namai“ jau buvo nešiojami sąmonėje.

Dabar jau mes beveik visi seniai esame iš tos būsenos išėję. Nebesvetima ne tik duona, nesvetimi nei kalnai Amerikos vakaruose ar Europos šiaurėje, nei pasaulio miestai, nei daug jo užkampių, nei Ameri-

(Nukelta į 2 psl.)

Kazys Bradūnas su žmona Kazimiera pirmosiose savo pensininkiskose atostogose praėjusių metų vasarą Chesapeake įlankoje, Marylande. Nuotrauka Loretos Bradūnienės

Kad gentis ne vien tik duona...

(Atkelta iš 1 psl.)

patikimo... Aplamai į to ar kito redagavimą mane vis kažkaip traukė mintis, kad gal per daug egoistiška nuo visko užsidaryti ir kalbėtis tik su savo asmeniškai mūza. Tiesiog sąžinė gundė šį tą daryti ir bendrajam mūsų kultūrinio gyvenimo ir aplamai literatūros labui, kiltelti ją... truputį aukštyn, atrasti vieną kitą jauną ir gal nedrąsą plunksną ir stumtelėti ją pirmyn. Turbūt šitai mane ir sugundė mestis į kultūrinio priedo redagavimo avantiūrą...

Tasai noras „truputį kiltelti aukštyn“ kultūrinį gyvenimą paaiškina, kodėl Bradūnas, palikęs savo draugus, perėjo į priešininkų pozicijas. Jis turėjo matyti, kad „Literatūros lankai“, tarnaudami svarbiu, bet siauram literatūrai būriui, neįstengė pasiekti platesnių visuomenės sluoksnių ir daryti jiems teigiamos, auklėjamios įtakos. Lankininkų pastangos teliko revoliuciniu protestu, kuris nei kiek nesumažino tradicininkų jėgos kultūriniame visuomenės formavime. Bradūnas turbūt suprato, kad toji jėga liks, kad su jos neįmanoma įtaka kovoti tiksliau būtų ne frontiniu puolimu, o vidine subversija — įsijungiant į ją ir bandant pakeisti iš vidaus.

Iš dvidešimties metų perspektyvos žvelgiant, atrodo, kad šis infiltracinis žygis Bradūniui pavyko. Žinoma, iš mūsų retai kas grįžta neapipiešiotas. Galbūt jis ir nelaimėjo visko. Bet šiandien, kalbant apie kultūrinį priedą ir jo buvusį redaktorių, daug teisingiau sakyti, jog tai buvo labiau Bradūno „Draugas“ negu „Draugo“ Bradūnas.

Pasikeitimai, Bradūniui atėjus redakcijon, neįvyko per naktį. Viename iš pirmųjų vedamųjų jis pareiškė, kad netoleruos iki šiol skelbtos naujumo baimės, kad neįeis kultūrinio dėmesio svarstyklėms krypti vien praeitin, neįneigiant viską, kas nauja. Tačiau vienos deklaracijos neužteko greitai linijos posūkiui. Pradžią buvo lėta ir sunki. Kurį laiką Bradūnas turėjo verstis senais bendradarbiais, turėjo skaityti ir su leidėjų populistiniais pageidavimais. Ankstesnieji bičiuliai neskubėjo talkon, vis dar laikydami „Draugą“ priešų lizdu, o Bradūną dezertyru.

Nors ne galvotrukčiais naujasis redaktorius traukė savo užbrėžta linija. Po trejų ketverių metų kultūrinis „Draugo“ puslapis jau sunku buvo beatpažinti. Vietoj nuolatinių pikty svaichiojimų apie šiuolaikinį meną, atsirado blaivūs lietuviškos ir pasaulinės dailės aprašų vertinimai, kruopštūs ir objektyvūs parodų apibūdinimai. Literatūros srityje atsivėrė žymiai platesnis horizontas, apimančias visas teigiamas literatūrinės apraškas, nežūrint kurios pakraipos iniciatyva atsiradu-

sias. Rašytojai, kurie anksčiau jautėsi „Draugo“ diskriminuojami, pradėjo nesistebėti, kultūriniame priede rasdami dalykišką savo kūrybos įvertinimą. Po penkerių Bradūno šeimininkavimo metų „Draugas“ jau pradėjo darytis draugu ne kokiems atsitiktiniams favoritams, bet kiekvienam autentiškam rašytojui, o taip pat ir dailininkui, aktorui, muzikui, mintytojui. Bradūno „Draugas“ pasidarė plačios apimties veidrodis, taikliai atspindintis visą lietuviško kultūrinio gyvenimo spektrą. Čia buvo paminimos bemaž visos išleistos knygos, žurnalai, pažymimi mūsų meno ir mokslo žmonių pasiekimai, aprašomi svarbesnieji kultūriniai susibūrimai, įvykiai. Daug dėmesio redaktorių skyrė ir įvairių kultūrinių problemų gvildinimui, pats dažnai kartinė paraštę parodydamas trūkumus, siūlydamas sprendimus. „Draugo“ priedas tapo išeivijos kultūrinio gyvenimo pagrindiniu žinių šaltiniu ir jo pulso rodykle.

Visą tą kultūrinę informaciją, svarstybas, vertinimus ir kūrybos gabalus Bradūnas nesumėsavo šiaip sau atsitiktinai į laikraščio puslapius. Publicistinė medžiaga jis tvarkė sumaniai, nuolat siekdamas, kad priedas būtų ne tik įdomus skaityti, bet ir patrauklus akiai. Bradūnas rūpinosi informacijos gausa, bet nemažiau ir perdavimo kokybe. Puikus medžiagos suorganizavimas, nuolatinis dėmesys kalbos grynumui ir stiliui rodė, kad Bradūnas yra neeilinio sugebėjimo ir kruopštumo žurnalistas. Nuostabu, kad per visą tą laiką niekas jo darbo neatžymėjo koku nors žurnalistiniu medaliu ar premija. Nežinia ar tai buvo iš pavydo, ar iš paprasto neapsižiūrėjimo. Gal iš neapsižiūrėjimo, nes, pripratęs rūpintis informacijos gausa, bet nemažiau ir perdavimo kokybe. Puikus medžiagos suorganizavimas, nuolatinis dėmesys kalbos grynumui ir stiliui rodė, kad Bradūnas yra neeilinio sugebėjimo ir kruopštumo žurnalistas. Nuostabu, kad per visą tą laiką niekas jo darbo neatžymėjo koku nors žurnalistiniu medaliu ar premija. Nežinia ar tai buvo iš pavydo, ar iš paprasto neapsižiūrėjimo. Gal iš neapsižiūrėjimo, nes, pripratęs rūpintis informacijos gausa, bet nemažiau ir perdavimo kokybe.

Visi šie gražūs žodžiai laikraščio ir redaktoriaus adresu dar nereiškia, kad ir vienas, ir kitas užkopė į patią aukščiausią tobulybės laiptų pakopą. Kai kas gal nusiskystų, kad kultūrinis priedas per daug kruopščiai vengė kontraversijų, neišvystė platesnių diskusijų, neatvėrė durų skaitytojų reakcijai, skūpėjo dėmesio okupuotos Lietuvos kūrybai, per mažai propagavo pačius avangardiškiausius kūrybos reiškinius. Reikia sutikti, kad po Bradūno sparnu „Draugas“ nepasidarė kultūrinio avangardo rėmimo. Jis liko ir toliau atstovauti bendrajam mūsų kultūrinio gyvenimo vardikliui. Tačiau Bradūno rankose „Draugo“ publicistinė jėga ir visuomeninė įtaka kultūriniam gyvenimui pakrypo pozityvion vagon. Ne

Studentų ateitininkų meno draugija „Satrija“ 1937 metais Kaune. Paskutinėje eilėje antras iš dešinės — Kazys Bradūnas.

vidutiniškumas, bet kūrybinis augimas tapo propaguojama vertybe. Atvėrus duris visų autentiškiems pasiekimams, „Draugas“ tapo išeivijos bendrojo kultūrinio gyvenimo teigiamasis variklis, skatin-tojas ir auklėtojas. Taip Bradūnas perėjo iš elitinės opozicijos į populistinę poziciją. Bet perėjęs, jis mūsų kultūrinį establišmentą sutauroino, padarė respektuotinu. O tai nemažas laimėjimas, kurio šviesoje jo nesėkmės ir jo laikraščio netobulumai kuone pranyksta giliame šešėlyje.

Bradūno aistra mūsų kultūrinį gyvenimą „truputį kiltelti aukštyn“ nesireiškė vien mechanišku redakcijos darbu. Reikėsi ir plunksna, ir žodžiu. Pasinaudodamas priedo vedamaisiais, jis nenuilstamai kovojo už dėmesį kultūrai mūsų politškai orientuotoje visuomenėje. Jis nuolat skelbdavo kultūros svarbą tautos gyvenime, nuolat įtaigaudavo, kad visas išeivijos judėjimas bus beprasmiškas, jei nepaliks kūrybinio darbo pėdsakų. Jis ragindavo į kūrybiškumą kiekvienam, kad ir tikslingo darbštumo reikalauja tų kultūrinių puslapių sumontavimas.

Visi šie gražūs žodžiai laikraščio ir redaktoriaus adresu dar nereiškia, kad ir vienas, ir kitas užkopė į patią aukščiausią tobulybės laiptų pakopą. Kai kas gal nusiskystų, kad kultūrinis priedas per daug kruopščiai vengė kontraversijų, neišvystė platesnių diskusijų, neatvėrė durų skaitytojų reakcijai, skūpėjo dėmesio okupuotos Lietuvos kūrybai, per mažai propagavo pačius avangardiškiausius kūrybos reiškinius. Reikia sutikti, kad po Bradūno sparnu „Draugas“ nepasidarė kultūrinio avangardo rėmimo. Jis liko ir toliau atstovauti bendrajam mūsų kultūrinio gyvenimo vardikliui. Tačiau Bradūno rankose „Draugo“ publicistinė jėga ir visuomeninė įtaka kultūriniam gyvenimui pakrypo pozityvion vagon. Ne

Sunku moksliniu tikslumu nustatyti Bradūno propagandos įtaką. Reikėtų atidaus tyrimo atrinkti tas kultūrinio gyvenimo apraškas, kurios gimė teisioginai Bradūno išprovokuos. Bet ir be tyrimų nėra abejonės, kad jo įtaka buvo ir didelė ir teigiama. Į jo žodį kreipė dėmesį ir Lietuvių Fondo pelno skirstytojai, ir visokių kultūrinių institucijų

Satrijiečiai išvykoje į Palangą 1938 metais: Kazys Bradūnas, Pranas Kozulis, Aldona Misiūnaitė-Grincevičienė, Česlovas Grincevičius, Monika Bernotavičiūtė-Jonynienė, Jonas Kazlauskas, Balys Serevičius.

planuotojai. Jis tapo respektuojamu, nors niekad oficialiai nepripažintu, konsultantu visai eilei kultūros darbuotojų. Ne visi ir ne visada nurodydavo savo planų įkvėpimo šaltinį, o Bradūnas niekad ir nereikalavdavo konsultacinio užmokesčio garbės ir liaupsinimo valiuta. Jam užtekdavo tylaus pasitenkinimo, matant, kaip jo pasiūlymai tampa kultūrą keliančiais darbais.

Visoj šioj propagandoj Bradūnas nebuvo koks nors nuo gyvenimo atitrūkęs pamokslininkas. Tiems, kurie atsiliepdavo į jo raginimus, jis atsiliepdavo paskatinančiu žodžiu priedo puslapiuose, kad pavyksių kultūrinių įvykių pavyzdys būtų akstinas ir kitiems rengėjams pasitempti. Bradūnas čia skatino ne tik plunksna, bet ir pavyzdžiu. Jis pats yra suorganizavęs vieną naujoviškai sumontuotą literatūros vakarą, svarstybas ir knygos sutiktuves. O kai nuolat peršami jo projektai vis atsimušdavo į kurčias ausis, jis pats griebdavosi iniciatyvos. Kai visi pritarė jo minčiai, jog mums reikia mokslinio pobūdžio knygų apie savo literatūrą, bet niekas nieko nedarė, Bradūnas pats kibo į darbą. Tokiu būdu atsirado jo suorganizuota ir redaguota *Lietuvių literatūra svetur*, plati išeivijos literatūros apžvalga, kuri dar ir dabar neprarado savo informacinės vertės. Vėliau jis sudarė plačią išeivijos poetų

antologiją *Lietuvių poezija III*, aktyviai dirbo *Ateities* leidyklos redakciniam kolektyve ne tik patardamas, bet ir pats įsijungdamas į leidybos uždavinius.

Jei dar paminėtume Bradūno kasmet organizuojamas pavasarinės poezijos šventes Chicagoje, daugybę literatūros vakarų ir svarstybų, kuriose jis dalyvavo, būtų aišku, kad lietuvių kultūros reikalams jis skyrė ne tik profesinį ir kūrybinį savo darbą, bet stačiai visą savo gyvenimą. Tai buvo daugiau negu atsiliepiamas į pareigos trimtį, daugiau nei pasišventimas idėjai. Tai buvo meilė, meilė savo genties žmonėms, savo žmonių kultūrai.

Atsisveikindami redaktorių, mes, jo genties žmonės, tą jo meilę jaučiam ir padėkos ženklų lenkiam galvą. Bet lenkiam be rūpesčio, nes žinom, kad jis išėjo tik iš „Draugo“, o ne iš lietuvių kultūros. Bradūnas, kaip tvirtam suvalkiečių žemdirbiui dera, atėjus laikui, perduoda ūkį jaunesniems šeimininkams, bet nei valščiaus, nei apskrities tikrai neperduos. Dar nežinia, kokių projektų jis griebsis. Žinom tik tiek, kad jis ir toliau darys viską, ką gali, kad kiltelėtų tą mūsų išeivijos kultūrą. Laukdami naujų jo darbų, naujų patarimų, naujų poezijos pluoštų, linkime jam ir ištvermės ir džiaugsmo, kuris aplanko žmogų, gyvenantį tuo, kuo tiki.

Kertinė paraštė

(Atkelta iš 1 psl.)

kos ar aplamai Vakarų civilizacijos istorija, nei kitom kalbom rašytojai. Bet ryšys su savo tauta, netgi su tėvų žeme, norime tikėti, liko nesutrauktas ir tebėra gyva versmė, iš kurios semiamės prasmę asmeniškam ir bendruomeniniam gyvenimui. Kaip tai įvyksta, ir ar iš viso toks derinys yra įmanomas? Aišku, tas procesas kiekvienam išeivui turėjo asmenišką formą. Tačiau aukščiausiai išlaikytą jo įtampą ir kūrybinį sprendimą mums gali parodyti Bradūno poezija ir iš jos apie tą procesą daug ką galime suprasti. Kiek ji lieka ištikima tėvynės pradedimo pergyvenimui ir neatsižada tos sąmoningos tremtinio būsenos, kurios reikalingumą taip įtaigiai yra dėstęs mūsų filosofas Antanas Maceina savo veikale „Asmuo ir istorija“, tiek ji vykdo ir prasmingą tos būsenos transformaciją. Galima galbūt būtų argumentuoti, kad vėlesnėje Bradūno kūryboje nebe poezijos žodžiu išsakomas praradimo pergyvenimas, bet praradimas sublimuojamas, ypač, pavyzdžiui, ten, kur šio šimtmečio mūsų tautos tikrovę padaro dalim Naujojo Testamento vaizdinių sistemos. Lietuvos, mūsų istorijos, ir visos mūsų tautinės tradicijos specifiku-mas čia jau yra, kaip ir kiekvienam tikram kūrėjui, nedaugiau, bet ir nemažiau, kaip būtina reikalinga lytis visuotinam žmogaus savo paties egzistencijos žemėje klausimui išreikšti ir sąlyga pačiam poezijos aktui galėti įvykti. Tik jo dėka žmogiški pergyvenimai tampa perkeičiami „into something rich and strange“, kaip anglų poetas T. S. Eliot yra sakęs.

Ir čia išryškėja tam tikras tęstinumas tarp Bradūno poeto ir Bradūno redaktoriaus. Jeigu tremtinio būsenoje jo kūryboje neužleidžia savo vietos, kaip pagrindinio prasmens visoj jo poetinėje vizijoje, tai jo ilgametis kultūrinis darbas išeivijoje liudija jo pastangas, kad nebūtų užsisklęsta toje tremtiniškoje būsenoje, kad lietuviai būtų imlūs viso pasaulio kultūrai ir tokiu būdu pajėgūs joje dalyvauti. Jo redagavimo metai daug prisidėjo, kad mūsų tarpe „įsisteintų“ atvirumas ir tam, kas nelietuviška, kad nebūtų braižomos ir palaikomos linijos tarp „lietuviškos“ kultūros ir „nelietuviškos reikalų, kuriais nereikia rūpintis“. Tokiu būdu mes nuolat turėjome gyvą pavyzdį, kaip įtampa tarp tėvynės praradimo pergyvenimo ir traukos būti pasaulio piliečiais vaisingai panaudoti. O gal pati svarbiausia pamoka, kurią bendravimas su Bradūnu yra daugeliui davęs, kyla iš vienos jam būdingos perspektyvos: tai neturėjimas perdidelių iliuzijų apie mūsų kaip išeivius, o gal aplamai žmonių, pasiekimus ir užmojus (nieko nedaro-me amžinybei, kaip viskas praeis, taip praeis ir mūsų

kultūrinė veikla, ir „Draugo“ kultūrinis priedas, ir mes patys — pasilik, žinoma, gal tik poezija...) ir kartu atkaklus atsispyrimas paralyžiaus pagundai. Priešingai, iš to net kyla dinamiškumas — darom tai, kas prasminga, dabar, o ateitis prisižiūrės save ir be mūsų. Ir ar tai nėra iš tikrųjų tikėjimo, net religine prasme, forma, kuri galbūt vienintelė dar įstengia kalbėti mūsų laikams? Svarbiausia, kad ją galėtų pasisavinti kiekviena priauganti karta. Nes jauni žmonės, neišvengiamai suvokę visų kultūrinių pastangų ribotumą, ištisų kultūrų ir tautų mirtingumą (jei išnyko babiloniečiai, kas apsaugos lietuvius?), pradeda nebe matyti, ypač išeivijos sąlygomis, kodėl ką nors praeinančio kurti, dėl to dirbti ir aukotis, vistiek yra prasminga. O Bradūnas ne filosofine sklaida, bet savo pavyzdžiu, savo kūryba ir gyvenimu tai paliudija. Ir iš mūsų jis reikalauja ir nuolat skatino, kad dalyvautumėme bendrame mūsų išeivių bendruomenės kūrybiname procese. Ir tai darytume, ne praeičiai paminklus statydami (visų tų specialių priedo numerių, skirtų ypatingoms asmenybėms ar sukaktims, vedamoji mintis tebuvo, kad su savo istorija gyvai santykiautumėm) ir ne pakiliai apie savo kultūrinių ir dvasinių pranašumą deklamuodami ir tokiu būdu save ramindami. Bet kad būtumėme gyvi ir savo vienintelę progą pasaulyje ir istorijoje pasireikšti tinkamai panaudotumėm, nes esame molis, atluptas nuo žemės, kurį ji nori atsiimti (pgl. *Prierašai prie Genezės*).

Kitame „Prierašų prie Genezės“ eilėraštyje poetas sako:

...Dievas po visatą braidžioja,
Nešiodamas, kaip Kristupas,
mane.

Ir atneša ir pasodina prie šios
knygos —
Naujos pradžios. O gal kas
nors išeis?

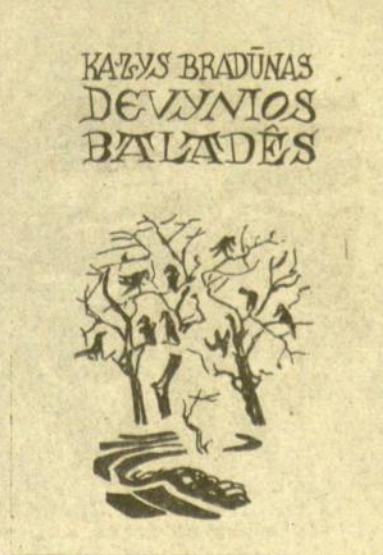
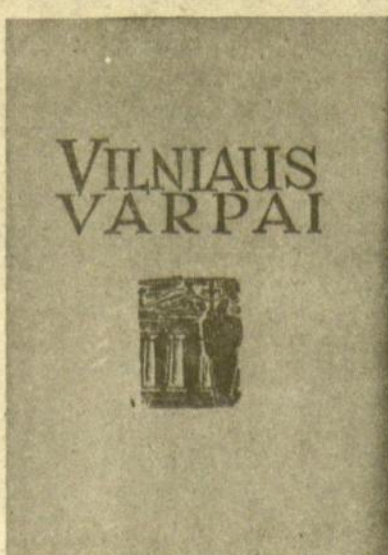
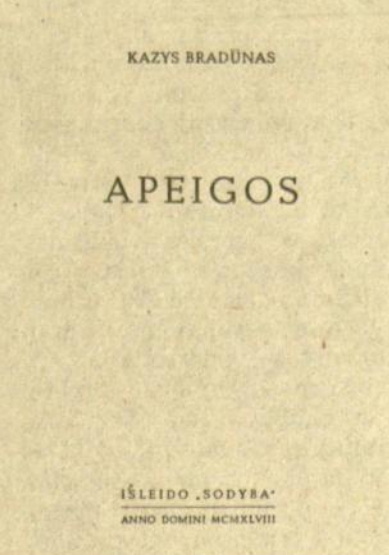
Ir mudu žaidžiame lygu-nelygu
Eilėrašciais, kaip duonos
trupiniais.

Poetas kviečia šalia stovinti ir stebinti skaitytoją būti trečiuoju, žadėdamas: *Galbūt ne laimė ir ne baimė parsineši, / O nejučiom ir negirdom abi*. Bet kas jeigu ir visa istorija ir kultūra tėra žaidimas su Dievu — „lygu-nelygu“, iš kurio irgi „gal kas nors išeis?“ Tuomet, į Bradūno ilgą metų kelią ir darbą nusiziūrėję bei poeto kvietimą priimdami, žaiskime ir mes visi.

Aušra Liulevičienė

★ *World Literature Today* vol. 56, no. 4 (Autumn 1982). Leidžia University of Oklahoma keturis kartus per metus. Adresas: *World Literature Today*, 1005 Asp Ave., Norman, Okla. 73019. Prenumerata metams — 23 dol.

Numeris skirtas meksikiečiams poetui Octavio Paz. Knygų recenzijų skyriuje Rimvydas Šilbajoris recenzuoja Sigito Gedos *Zydrinti slyva Snaigyno ežere*, Violeta Kelertienė — Ramūno Klimo *Gintė ir jos žmogus*.

Kazys Bradūnas redaktorius kėdėj

Kazimiera ir Kazys Bradūnai su dukrom Lionyte, Elenute ir sūnum Jurgiu, prieš dvidešimt dvejus metus pirmąkart apsilankę „Drauge“ ir prie jo esančiam Marijonų vienuolyne.

mokslinę kažkur dingę?

Ne tik turiniu, bet ir išvaizda kultūrinis priedas pralenkė viltis. Savo lauzymu, kontrukcija, iliustracijų parinkimu, antraštėm ir kitais išradimais priedas pasidarė laikraščiu, kokio iki šiol neturėjome. Stebina, kad tai tik vieno žmogaus darbas ir ištėsėjimas. To nepasiekia, sakysim, net toks valstybinis priemonėm su daugybe redaktorių leidžiamas okupuotoji Lietuva „Literatūra ir menas“. „Draugo“ priedas pasidarė mūsų literatūrinio ir kultūrinio gyvenimo centru, veidrodžiu. Čia paminima, trumpiau ar ilgiau aptariama ar net recenzuojama kiekviena lietuviška knyga, reikšmingesnis žurnalas; jokia meno paroda nelieta nepastebėta ir nepasverta. Tas pats ir su koncertais, teatro spektakliais ir kitais renginiais. O juk pačiam redaktoriui reikia perskaityti kiekvieną knygą, susipažinti su žurnalo puslapiuose iškeltais klausimais, aplankyti parodas ar įvairius renginius ir, jei nėra recenzentų, pačiam ir įvertinti. Tik viena gaila, kad laikraštis retai kada turi progos ilgiau išlikti nesunaikintas, dar rečiau, tik kai kuriose bibliotekose ar archyvuose sukomplektuotas. Ir išlikę komplektai po dvidešimt ar trisdešimt metų pradeda geltonuoti, lapai trupėti. Kas kita su žurnalais, kurių ir formatais patogus išlaikyti, ir popierius patvaresnis. Tokiu būdu redaktoriaus ir visų bendradarbių idėjos, praktikas ilgainiui sunyksta, jeigu kas nesiima kitaip tuos straipsnius rinkti, mikrofilmuoti, perrašinėti ar saugoti.

Dar čia ne viskas. Šio priedo redaktorių, sėdėdamas atsakingam poste, savaime pasidarė viso kultūrinio judėjimo ašimi. Bradūnas neliko tik registruoti ir aptarti įvykius verto dėmesio kūrybinius laimėjimus. Daugiau ar mažiau kiekvienas, kas nors organizuodamas ar išleisdamas į viešumą savo kūrinį, stengdavosi palaikyti kontaktą su Bradūnu, išgirsti jo nemeluotą, kritišką patarimą. Juk vėliau jo redaguojamame priede ir bus vienoks ar kitoks įverti-

nimas. Čia rašančiam teko ilgus metus redakcijoje sėdėti tik už matinio stiklo pertvaros nuo Bradūno kabineto. Nori ar nenori, bet kiekvieno telefoninio pasikalbėjimo pasyviu liudininku teko būti. O skambinimų Bradūnui būdavo daugiau negu kuriam kitam redaktoriui. Aišku, darbui labai trukdydavo. Tik mes, kiti redaktoriai, su interesantais stengdavomės kuo greičiau susitvarkyti: kas, kur, kaip, atit — ir viskas. Bradūnas būdavo daug kantresnis. Jis kitokio sudėjimo žmogus. Į kiekvieną ir labai nesvarbų užklausimą ar repliką jis atsakydavo, aiškindavo iš pagrindų, dėstydamas, plačiai argumentuodavo. Mes tik stebėdavomės, iš kur pas jį tiek energijos, laiko ir kantrybės.

Priekaištų, pageidavimų, idėjų, pasiūlymų, pamokymų ir kitko redaktoriams visad būna net per daug. Tie malonumai juos pasiekia ne tik darbo metu prie rašomojo stalo ar spaustuvė, bet pasiveja ir koncertų salėse, ir namie po vidurnakčio, ir atostogų metu prie ežero. Gal ir čia daugiausia tekdavo Bradūnui. Sakysim kas nors dar nebaigęs rašyti knygos atskuba su paruošta recenzija ar rekomendacija apie naujo „geniaus“ atradimą. Tas pats ir jau su išleistom knygom, ir parodom, ir koncertais prieš ir po jų. Žinoma, su „labai geru“ pažymiu. Čia Kazimieras būdavo visai negailestingas ar naujam žmogui, ar jau žinomam, ar draugui, ar priešiui. Jis aiškiai pasakys, kad įvertinimas organizuoja pati redakcija, jokių autoreklamų nepriima. Tokia yra laikraščio politika. Patinka kam ar ne. Žinoma, pigiai įsigyjamų draugų po to nepadaugės. Galimas dalykas, kad redakcija gali ir suklysti, bet visiems taiko tą patį mastą, ir vertinimas turi būti atliktas sąžiningai. Kitaip laikraštis būtų panašus į viešą lentą, kur kiekvienas gali prisegti kokį nori skelbimėlį arba keiksmazodį kaimyno adresu. Kad joks redaktorių negali įtikinti, net ką nors pagerbdamas ir nuopelnus įvertindamas, būna irgi ne-

maža atvejų. Sykį vienas žymus jubilias net labai smarkiais žodžiais išsineveikė kultūrinio priedo redaktorių. Jubilias jautėsi net labai įžeistas, kad apie jį buvo platokai parašyta tik viduriniuose puslapiuose, ne pirmam; kad jo nuotrauka nebuvo pusės puslapio dydžio. Pagrasi- no, jog jei būtų buvę anie laikai, tai redaktorių būtų atsidūręs ten ir ten. Ir prisiminė mums tada senovės išminčių teigimas, jog tikrai didelio žmogaus niekas negali sumenkinti, nei draugai, nei priešai, sumenkinti gali žmogus tik pats save.

Spauda, sakoma, penktoji pasaulio galybė. Mūsų atveju ji dar galingesnė, tai vienas svarbiausių lietuviybės išlaikymo stulpų. Kodėl labai dažnai mes patys kertam tą stulpą, apsunkinam darbą tų, kurie su pasišventimu aukoja savo talentą, jėgas ir sveikatą? Ačiū Dievui, Kazimieras Bradūnas savo apkasuose, prie redakcijos stalo, praleido daug metų. Per tą laiką pakėlė daug smagių ir redagavimą po 21 metų ramia širdimi galėjo perleisti jaunesniosios kartos atstovai su viltimi, kad ji sugebės taip pat surasti naujų idėjų ir talentų ir jėgų. Išėjo į užtarnautą poilsį. Bet, bijau sakyti, kad jam, kaip ir kitiems panašioms jį pensininkams, visuomenė sugebės užkrauti dar daugiau naujų pareigų ir darbų. Gal nereikėtų. Visuomenė turėtų parodyti daugiau respekto kūrėjams ir Kazimierui Bradūnui leisti atsidėti vien tiesiogiam pašaukimui, pasilikti tuose laukuose, kur kiti neįžengia — poezijos dirvonuose.

C. Grincevičius

NAUJI LEIDINIAI

★ Čiurlionio Galerija, 1957-1982. Katalogas. Redagavo M.K. Čiurlionio Galerijos komitetas. Chicago, 1982. 124 psl. Kaina — 4 dol. Gaunamas pas visus Čiurlionio Galerijos valdybos narius. Čiurlionio Galerijos Chicagoje, įkurtos prieš 25 m. saugoti išelių menininkų kūrinius, kol jie bus perduoti Nepriklausomai Lietuvai, suaktyvintini leidinyje. Įvardinis tėvo Jono Boreviciaus, S.J., žodis: „Žvilgsnis Čiurlionio Galerijos istorijon.“ Leidinyje juodabalta nuotraukom rodomi reprezentaciniai dailės darbai visų dailininkų, iki šiol atstovaujimų galerijos kolekcijoje. Šalia reprodukuoto darbo paminimi visi kiti dailininko darbai kolekcijoje su jos inventorius numeriais. Duodama sąrašas M.K. Čiurlionio Galerijoje vykusių parodų nuo 1957 iki 1982 metų. Katalogas savo apiforminimu ir spausdinimo technika pasigėrėtinas, pralankias daugybę kitų įvairiom kalbom tokios rūšies leidinių.

★ Svetimo gairės nr. 28 (1982 gruodis). Lietuviško ugdymo žurnalas mokyklai ir šeimai, leidžiamas JAV LB Svetimo Tarybos du kartus per metus. Redaguoja Stefania Stasienė, 18112 Windward Rd., Cleveland, Ohio 44119. Administruoja Juozas Plačas, 3206 W. 65th Pl., Chicago, Illinois 60629. Prenumerata — 4 dol., atskiras numeris — 2 dol.

Numerį gaus straipsnių įvai-

Prierašai prie Švento Jono

Kazys Bradūnas

Argi tas, kuris atvėrė neregui akis, negalėjo padaryti, kad šitas nemirtų (Jn 11,37).

Galėjo, žinoma, galėjo. Bet aš gyvenimą baigiau — Sunkumas, kaip akmuo, gulėjo, Dabar iš karto jau lengviau.

Neišgalvota, ne — padėta Kaip su valgiu dubuo Ant stalo vakarą žvaigždėtą Po vasaros darbų.

O neapprėpiamo lengvumo Pakelti vėlgį negaliu, Lygiai kaip bulvienojų dūmo Užkasti rudeno žeme, Užverst akmenėliu.

Ir akmenėlio nevertau, Tik vieškely matau: Gyvenimas tarytum neregys Pareina su rantiya lazdele — Atverk jam skaudančias akis, Pasisodink šalia.

Kur pirsime duonos jiems pavalgydinti? (Jn 6,5). Čia yra vienas berniukas, kuris turi penkis miežinės duonos kepalukus ir dvi žuvis (Jn 6,9).

Iš Nemuno, iš Suvalkijos Žuvis ir duona Vėl rankose atgijo — Plaukia ir auga delnuos... Žuvis ir duona Su gimine dalnuos.

Badu ir maru bandyti Amžių sietuvoje, Baltų tirpstančių lytį Sustabdėm Lietuvoje, Paversdami ją Nemunu Ir žemės krūtine, Debesiu, žaibo genamu, Amžinąja ugnia...

Ir grįžtam vėl prie duonos, Prie duonos ir žuvis, Viduryje stebuklo Susėdami ant žolės.

Tenai buvo Jokūbo šulinys. Nuvarges iš kelionės, Jėzus prisėdo palei šulinį. Buvo apie šeštą valandą (Jn 4,6).

Kuri dabar galėtų būti valanda? Prie kokio šulinio prisėsti? Kelionėje juk buvom visada Ištroškę, pervargę ir pėsti...

Pasemk man sklindinę qsoį, Nesriūbelta dar niekada. Prieš gerdamas tik noriu sužinoti, Kuri jau valanda?..

Numazgojęs mokiniams kojas, jis užsivilko drabužius ir, sugrįžęs prie stalo, paklausė: „Ar supratote, ką jums padariau“ (Jn 13,12).

Suprantam, Viešpatie, suprantam, Bet kaip su numazgotom į tenai, Kada nuo kranto iki kranto — Akmenys, dulksės, pelenai? — — —

Vis tiek eime Su žiedu po žeme, Su šaknimis padangėje, Su sėdinčia palangėje Vakaro saulute, Su debesiu kate, Žvaigždės bepelinėjančiu, Su arimus akėjančiu Užmirštu savimi, Su verkiančia žuvimi, Su upeliu nuskendusiu, Su akmenynu skrendančiu, Su smėlynais basais Ir su visų visais Reikia gyventi kaip klijas — Reik jiems mazgoti kojas...

Todėl Jėzus daugiau nebevaikščiojo viešai tarp žydų, bet pasitraukė iš ten į vietovę dykumos pakraštyje, į miestelį, vadinamą Efraimu (Jn 11,54).

O mes jau nerandam Efraimo — Dykuma, dykuma, Nei savo gimtojo kaimo — Sodyba nuariama, Nei upelio vagos — Tuštybė be pabaigos.

Tai kaipgi neverkti, Nešaukti balsu, Gali užsimerkti, Vis vien, kaip ugnį, šviesu Ir karšta, lyg pragare, Net vėlam vakare.

Nei kvieti, nei prašai — Ateinu pas tave viešai. Nei žydas aš, nei mokiny — Niekas neišgans. Bet jeigu tavo valia, Leisk man mirti šalia Pabaigoje dienų Prie kojų, ant akmenų.

Tai atsitiko Betanijoje, anapus Jordano (Jn 1,28). Kas atsitiko? Kaip? Kada? Škaičiau, o atminty neliko. Tai nuovargio tuščioji valanda, Be praities, be dabarties, be nieko.

Bet nepalieka nežinia: Tai kas gi atsitiko? Argi po to, kai vaikščiojai žeme, Niekas reikšmingo, nieko?..

Štai aš atvėriau prieš tave duris, ir niekas nebegali jų užrakinti; žinau, nedaug turi jėgų, bet išsaugojai mano žodį (Apr 3,8).

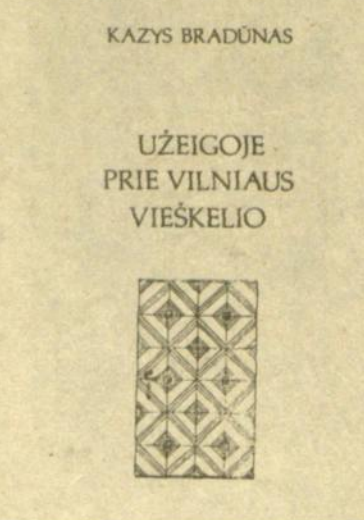
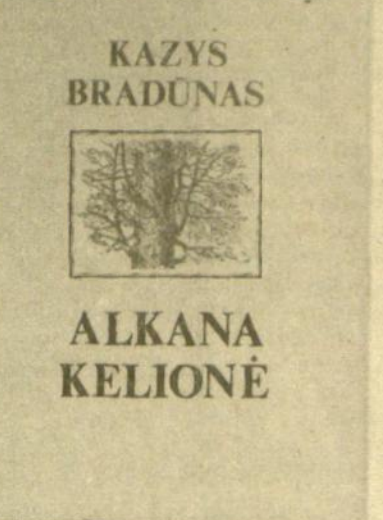
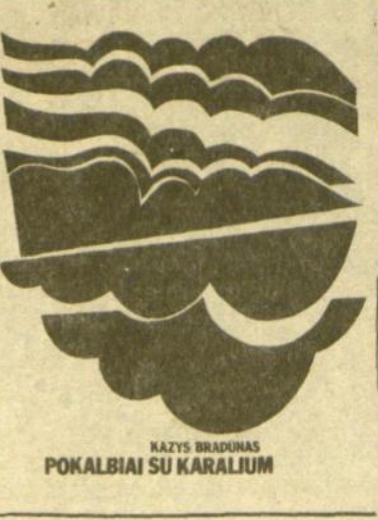
Ir nežinau, ar peržengt slenkestį, Ar dar ant laiptų pasėdėti — Rugsėjo vakarai žvaigždėti, Ir jau padangės neuždegsi Savųjų rūpesčių skara. Kol jokių užraktų nėra, Kol viduje neuždegtas dar žiburys, Taip gera pasėdėti pas duris, Sėdėt be jokių pastangų Prie dar neapšviestų langų.

rais tautinio auklėjimo klausimais — tarp labiausiai rūpimų Juozas Plačas svarsto tikybės mokymo lituanistinėje mokykloje tinkamiausią metodiką, Aldona Miškinienė — kūrybingumo ugdymą klasėje, J.L. taikliai primena, kaip svarbu neužgniaužti vaikų aktyvumo, jį suprasti ir nukreipti teisingai. Naudinga ir Juozo Masilionio istorinė apžvalga „Lietuvių kalbos gramatikos ir gramatinių terminų vystymasis.“ Duodama

informacijų ir nuotraukų iš li-tuanistinių mokyklų gyvenimo.

★ Ateitis nr. 8-9 (1982) Mėnesinis katalikiškos-lietuviškos orientacijos žurnalas, leidžiamas Ateitininkų Federacijos. Vyriausias redaktorius kun. dr. Kęstutis Trimakas, 850 Des Plaines Ve., Apt. 409, Forest Park IL 60130. Administratorius Juozas Polikaitis, 7235 S. Sacramento Ave., Chicago, IL 60629. Prenumerata me-

tams JAV ir Kanadoje — 15 dol. Dvigubas numeris skirtas išimtinai studentų kūrybai, diskusiniams straipsniams ir veiklos klausimams bei nuotraukoms iš studentų ateitininkų gyvenimo. Akį ypač patraukia keturių studentų dailės darbai: Kristinos Juzaitytės, Angelės Mičiulytės, Rūtos Končiūtės, Lino Palubinskaitės. Platus visų ateitininkų sąjungų veiklos apžvalgos skyrius.

Lietuviškosios katalikybės bruožai ir Vatikano II poveikis

II Vatikano Susirinkimo poveikis buvo ir tebėra labai sudėtingas, pilnas prieštaravimų ir priešingybių. Kai prisimeniu pirmųjų momentų nuotaikas ir viltis, pastarieji metai atrodo ramūs, pilkoji, tarsi Susirinkimo idėjos būtų pro mus praėjusios negirdomis. Kai atsivėriau 1955 m. tikybos vadovėlius ir juos palyginu su šiais dienomis America ir U. S. Catholic žurnaluose spausdinamais straipsniais, neabejoju, kad kažkas yra nesugrąžinamai pasikeitę. Įėjus į vieną bažnyčią, randu, kad II Vatikano reformos buvo tikinčiųjų sutiktos labai abejingai, įėjus į kitą, nesunku pastebėti, kad čia reformos įsigalėjo labai greitai, parapijiečiams entuziastiškai pritariant. Nemanau, kad Susirinkimo poveikis jau būtų pasibaigęs, bet vis dėlto svarstau ar, atsivėrus didikai prarajai tarp tų, kurie tikisi, kad laikas laikrodžių rodyklės atsuks atgal ir tų, kurie, nušvilpę, tvirtina, kad Bažnyčia nespėja augti jų ritmu, eugebėsi-me ateityje į paskelbtas naujybes atsakyti kūrybiškai. Nerandu aiškų, visoms katalikų bendruomenėms tinkančių, frazių ir todėl čia pasitenkinsiu asmeniškais, subjektyviais įspūdžiais.

Susirinkimo netaikant tragedija, Bažnyčia sukrėtusi iki pat jos pamatų. Tai, be abejo, todėl, kad Bažnyčia tikiu, ja pasitikiu ir neišvaizduoju, kad vienas įvykis, vienas Susirinkimas, galėtų pertraukti jos tradicijų sūlą ir ją pakeisti taip, kad ji man iš tikrųjų būtų kita, svetima, iš pamatų sugriauta, nepagydomai sužalota. Tiesa, matau ne vieną neigiamą, po suvažiavimo atsiradusį reiškinį: bažnyčios yra ištuštėjusios, mažėja pašaukimų skaičius, atsiranda konfliktai tarp hierarchijos ir pasauliečių ir universitetų teologų. Susirinkimo poveikiui susiliejus su įtakomis, ateinančiomis iš pašalies, kartais esame nešami krikščionybėi svetimų nuotaikų, virsta problematiškomis ne viena Bažnyčios skelbiama tiesa, pvz., stebuklų ar nuodėmės sąvokos, ne vienas pasaulietis ar dvasiškis, II Vatikano Susirinkimą sutikęs su džiaugsmu, jo idėjomis gyvenęs ir iš jo daug tikėjiesis, šiandien yra nuo Bažnyčios atsikėlis ar net peržengęs ribą, kurią praėjus nutrūkstą ryšiai ne tik su tikinčiųjų bendruomene, bet ir su Transcendencija. Tačiau net ir pilnu veidu atsiskius į šiuos nerimą sukeliančius faktus, toli gražu nedarau išvadų, kad Susirinkimas būtų klydęs. Atvirkščiai, dvidešimt metų perspektyvoje Vatikano Susirinkimą vertinu teigiamai: jis man atrodo didelės svarbos reiškinys, ne koks magiškas įvykis, visiem laikam išrėšęs mūsų varginančias teologijos ir moralės mįsles, bet prasmingas ir reikalingas, staigus atgėjelimas, plaučių ir gilių, kiek pavėluotų (ne, ne septyniais šimtmečiais pavėluotų) reformų metas, sutelkęs didžiules dvasines jėgas ir jas teisingai nukreipęs į esmines krikščionybės tiesas, į Dievo ir žmogaus santykį, į tikėjimo ir išganymo paslaptį, į šv. Dvasios pašventinamąjį malonę nekatalikų atžvilgiu, į pasauliečių misiją tiek bažnyčioje, tiek už jos ribų, į tikėjimo laisvės pagrindus, į Bažnyčios atsakomybę pasaulyje. Istoriniu požiūriu, 1962 m. prasidėjo naujas laikotarpis. Manau, kad tai žino ir išgyvena gausus tikinčiųjų būrys ir nors ne visada aiškiai matome, kas, kaip ir kodėl yra pasikeitę, sąmonėje nuolat brėžiame liniją: tai buvo "prieš", tai įsigalėjo "po".

Su II Vatikano Susirinkimu akcentas pakrypo nuo praeities į esamą laiką, išnyko atgyvenę ir nereikšmingi, tačiau ne vieną kataliką erzinę, papročiai bei įpročiai (pvz., kur sėsti bažnyčioje? kaip galvą pridengti?), kiek nudiolo Bažnyčios tradicijų bei istorijos normuojanti reikšmė, šventieji atrodė mažiau svarbūs, daugiau rūpi patiems įsigilinti į šv. Raštą ir tikėjimą įstatyti į šių dienų kontekstą, ne suvokti tikinčiųjų bendruomenę, kaip istorinę. Mano supratimu, akcentas taip pat truputį pakrypo nuo raidės į esmę nuo Bažnyčios įstatymų į išvidinį tikinčiųjų apsisprendimą (tai, manau, puikiai atitinka Naujojo Testamento pamokymus), sumažėjo baimė suklysti, ryškiau suvokiama, kad katekizmo atsakymai neišsė-

negu amerikiečiai? Pirmą, nors priklausome lietuviškoms parapijoms, kurios yra Amerikos katalikų Bažnyčios dalis, Susirinkimas į mus, turbūt, veikė tiesioginiai, kiek rečiau per Amerikos katalikus ir todėl nebuvo sunku išlaikyti mums brangias, Lietuvoje susikūrusias tradicijas. Antra, gali būti, kad kai kurios Vatikano II idėjos, pvz., pasauliečių apaštalavimo mintis, mums nebuvo tiek naujos, tiek stebinančios kiek amerikiečiams, nes į tą pusę buvo pasukę dar nepriklausomoje Lietuvoje. Čia turiu omenyje ateitininkų tarpe iškilusias, pvz. St. Šalkauskio puoselėtas idėjas, kurios mus tam tikra prasme paruošė Vatikano II naujybėms. Todėl jei Amerikos katalikų gyvenime atsinaujinimo, reformų ir tuo pačiu krizės metai sutampa su Vatikano II Susirinkimu, mums šitokia formulė netinka: mes Susirinkimo idėjas iš dalies priėmėme, bet neišgyvenome naujo atgimimo laikotarpio (šis, turbūt, atėjo nepriklausomoje Lietuvoje), nekeitėme esminių savo veiklos formų bei turinio.

Žiūrint kiek platesniu, ne lietuvišku mastu, atrodo, kad iki Vatikano vyravo poreformacinė Bažnyčia būdingas apologetinis požiūris. Gilintis į katalikų tikėjimą kartais reiškė įsisąmoninti tai, kas kataliką skiria nuo nekatalikų, būti geru kataliku — sekti kataliką saistančius ir jo savitumą apsprendžiančius įstatymus. Neretai religijos samprata buvo tiek susiaurinama, kad religija atrodė ne kas kita, kaip Dievo ir Dievo apreiškimo saugotojos, t. y. Bažnyčios įrodymų suma. Su Vatikano II dekretais ir pareiškimais apologetika prarado (pvz. katalikiškose kolegijose) savo pirmąją reikšmę ir dėmesio centre buvo pastatytas žmogaus kelias į Dievą per malonę ir visus tikinčiųjų apjungiantį sakramentinį gyvenimą. Mano nuomone, šiandien norima (bet nebūtinai pajėgiama) giliau suprasti, kokia yra pagrindinių krikščionybės simbolių prasmė, ką reiškia vykdyti Dievo planą pasaulyje, kas jungia tikinčiuosius, katalikus ir nekatalikus, kaip suderinti paklusnumą Bažnyčios autoritetui. Tuo pačiu, dėmesį atitraukus nuo apologetikos, atsiradus daugiau minties laisvumo, prasipletė "gero" kataliko sąvoka: jei anksčiau tie, kurie juto skirtumą tarp savo įsitikinimų ir Bažnyčios mokslo, savęs nelaikė pilnateisiais Bažnyčios nariais, šiandien įmanoma Bažnyčiai prieštarauti ir ne tik save laikyti kataliku, bet ir aktyviai dalyvauti parapijų ar katalikiškų organizacijų veikloje (tiesa, ne visur ir ne visada). Ar šis nuotaikų pasikeitimas buvo teigiamas? Iš vienos pusės, jis paskui save pa-

NAUJI LEIDINIAI

• Kazimieras Barėnas, *Beragio ožio metai*. Romanas. Ateities leidykla, 1982. Literatūros serija nr. 25. Viršelis Danguolės Stončiūtės. Kuolienės. Spaudė "Draugo" spaustuve, 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629. Knyga 558 psl. Kaina 12 dol. Pavieniai pirkėjai ir knygų platintojai romaną gali užsisakyti, rašdami leidyklai: Ateitis, 16349 Addison, Southfield, MI 48075. Knyga gaunama ir "Drauge".

"Beragio ožio metai" — labai stambios apimties dovana romanu mėgstančiam skaitytojui. O 588 puslapių knyga yra drauge ir ambicingas Ateities leidyklos mostas. Dažnai labiau į poezijos rinkinius linkstanti Ateities leidykla 1982 metais gražiai suromanėjo: išleista Petro Melniko romanas "Gėlių generacija" ir čia minimi Kazio Barėno "Beragio ožio metai".

Šis naujasis Kazio Barėno užmojis yra artimas giminė, kone brolis ankstesnio autoriaus romano "Tuboto gaidžio metai", Nidos išleisto 1969 metais. Abiejų romanų vaizduojamos epochos ir personažai susisiečia: "Tuboto gaidžio metuos" vaizduojama Pirmojo pasaulinio karo vokiečių okupacijos spūdis Lietuvos kaime, o "Beragio ožio metuose" rašoma apie visą nepriklausomybės laikotarpį nuo bolševikų įsivijimo 1919 metais iki jų sugrįžimo po poros dešimtmečių ir vėl vokiečių atsisavymo 1941 metais. Tačiau šis antrasis K. Barėno romanas nėra koks tampa pirmojo tęsinys, kad, neperskaitęs pirmojo, negalėtum suprasti antrojo. Nors antrojo puslapiuos yra tų pačių personažų, bet jie veikia jau visai kitokioje aplinkoje ir jų rūpesčiai jau visai kiti.

Nepriklausomybės dvidešimtmis Lietuvos kaime ar apalmai Lietuvos žemdirbiškoje provincijoje yra ligi šiol jau daugelio rašytojų užgriebtas abipus geležinės uždangos. Bet patikimo tikrumo vis nepasiekiama ir gana. Vieniems rašantiems tas nepriklausomybės laikotarpis buvo vien tik protinai tvarkomų pažangių ūkių metai, kitiems — tik bukių engiamų piemenų ir bernų vargo dienos. O iš tikrųjų buvo ir šio ir ano. Bet apalai Lietuvos provincijos bežemis, mažžemis ar kuria kitokia prasme to ar kito užkampio proletaras mūsų rašytojų ne kartą buvo nesąžiningai maitojamas ideologine, politine, sociologine ir kitokia prasme.

Šį kartą tačiau galime pasižiūrėti, kad "Beragio ožio metuose" ir anasis Lietuvos kaimo bei provincijos miesto biedniokas susilaukė blaivaus dėmesio. Kazimieras Barėnas čia nei sau, nei skaitytojui nemeluoja.

Ir žodinis, ir psichologinis, ir vaizduojamų įvykių įspūdinis tikrumas romane neatlaidžiai pagauna skaitytoją. Tačiau tik-

rumas čia nėra koks nors sausai kronikinis. Žmonės ir įvykiai autoriaus yra pakelti į gana aukšto lygio literatūrinę pakopą, kuri savo keliu nėra atsieta nuo realybės. Šiuo romanu Ateities leidykla 1982 metų išvijos literatūriniai aruodan atnešė vieną iš pačių rimčiausių indėlių.

★ *Sventasis Raštas. Komentarai — aiškinimai: Apostalo laisvės; Apreiškimo knyga*. Paruošė Kostas Burbulyš. Chicago, 1982. 215 psl.

Lietuvio evangeliko autoriaus Naujojo Testamento dviejų knygų komentarai, paruošti pasiremiant šaltiniais iš anglų ir vokiečių gausios švento rašto literatūros. Taip pat įdėta istorinių, ografinių ir antropologinių žinių, nušviečiančių šventojo rašto tekstus.

★ *Akirciai* nr 1 (1983 sausis). Išeina kartą į mėnesį. Adresas: 6821 S. Maplewood Ave., Chicago, Ill. 60629. Metinė prenumeratora — 8 dol., atskiro numerio kaina — 1 dol.

Turinyje: Kazys Almenas tęsia Vokietijos politinio gyvenimo apžvalgą; Ina Navazelskytė lygina Rytų ir Vakarų disidentus; kalbama su poetu Antanu Gustaičiu; žvelgiama į nusikalstamumo problemą ir nykstančius vietovardžius Lietuvoje; J. Aleksandravičius nušviečia, kaip *Sovetskaja literatura* laidos svetimomis kalbomis užsieniu pristato nerusų tautų literatūras.

Lietuvių rašytojų draugijos premijos

1. *Maironio vardo poezijos premija (1000 dol.)*, minint jo 50 metų mirties sukaktį. Pageriant Maironio religinius, patriotinius ir kūrybos estetiškus idealus, knygos turinys neturi prieštarauti Maironio idėjoms. Mecenatas Juozas Gabė, premiją teikia Nelė Mazalaitė-Gabienė. Premija skiriama už poezijos rinkinį ar poemą, išleistą 1982 m. arba rankraštyje įteiktą iki 1983 m. kovo 1 d. LRD jūry komisiją sudaro: Leonardas Andriejus, Paulius Jukus ir Vytautas Volertas. Knygų po 3 egz. ir rankraščio 1 egz. siųsti adresu: LRD poezijos premijos komisijai, P. Jukus, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207.

2. *Juozo Gabės vardo premija (1000 dol.)* už poezijos knygą jauniui (amžius nenustatytas). Veikalas gali būti bet kuria poetine forma: eilėraščių rinkinys, poema, eiliuota pasaka, legenda. Premija skiriama už 1982 m. išleistą ar rankraštyje įteiktą LRD jūry komisijai iki 1983 m. kovo 1 d. Komisiją sudaro: Alė Rūta, Bernardas Bradžionis, Pranas Višvydas. Knygų po 3 egz. ir rankraščio 1 egz. siųsti LRD valdybos adresu: 306 22nd St., Santa Monica, CA 90402. Premija skelbia LRD, premiją teikia Nelė Mazalaitė-Gabienė.

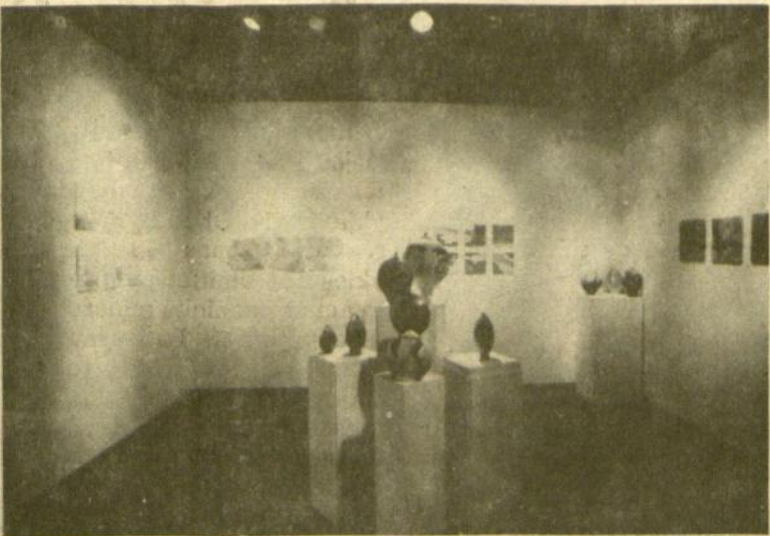
JAV LB Kultūros tarybos dramos konkursas

JAV LB Kultūros taryba skelbia dramos konkursą, kurio premijos (2000 dol.) mecenatas yra Lietuvių Fondas. Konkurse gali dalyvauti viso pasaulio lietuvių išvijos rašytojai. Drama savo kalba, veikėjų skaičiumi, dekoracijomis, scenos reikmenimis turi tiktai išvijos mėgėjų teatrui vaidinti bei gastroliuoti.

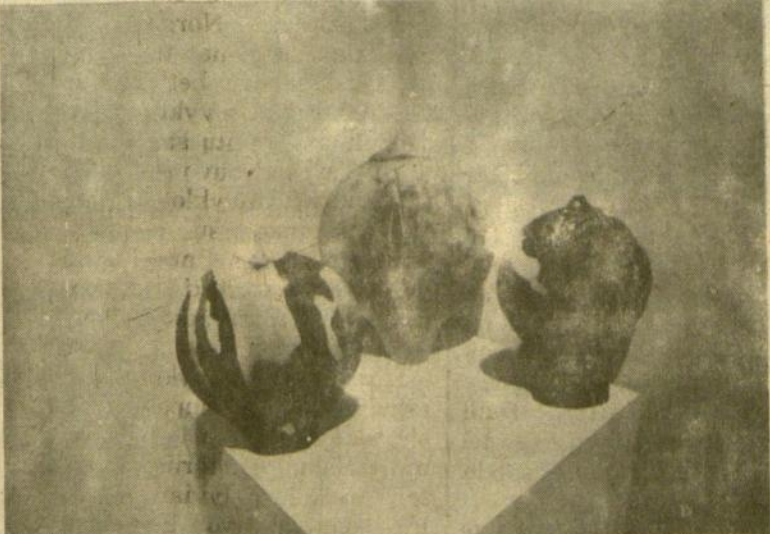
Pageidautina, kad rankraščiai būtų rašyti mašinėle, bet bus svarstomi ir aiškiai ranka rašyti kūrinių. Rankraščiai pasirašomi slapvardžiais. Tas pats slapvardis užrašomas ant užlipinto voko, į kurį įdedamas lapelis su tikrąja autoriaus pavarde, adresu ir telefono numeriu. Pakutinė data rankraščiui atsiųsti — 1983 m. kovo mėn. 31 d.

JAV LB Kultūros taryba trejus metus pasiūkia išskirtinę teisę konkursą laimėjusia dramą leisti vaidinti lietuvių išvijos teatrams. Po trejų metų autoriui grąžinamos visos teisės.

Vertinimo komisija: pirm. Stasė Kelečienė (3352 S. Halsted St., Chicago, Ill. 60608), K. Bradūnas, J. Dikinis, D. Lapinskas ir A. Valeška. Rankraščius siųsti Vertinimo komisijos pirmininkės adresu.

Livijos Lipaitės keramikos paroda „Patchworks“ Kalifornijos valstybiniame universitete, Long Beach 1982 m. spalio mėn. 24-28 d.

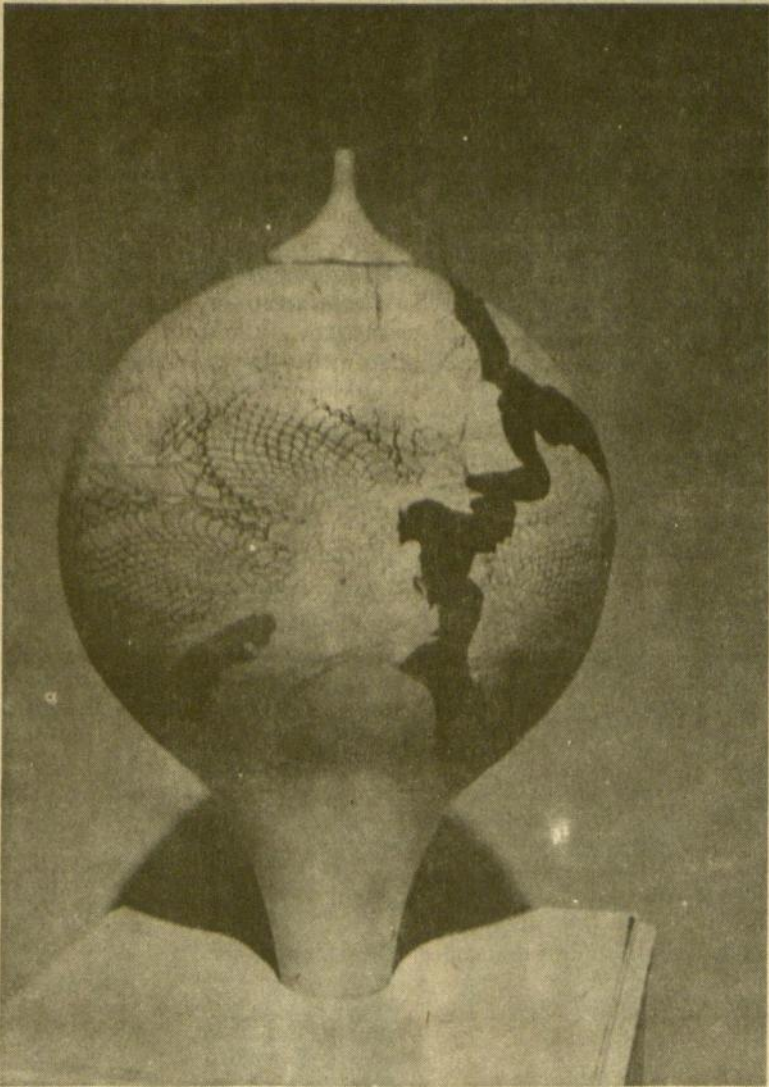

Iš Livijos Lipaitės keramikos darbų.

traukė labai skaudžius autoriteto bei paklusnumo klausimus; daugiau sutinkama katalikų, ypač jaunų, kurie sako, kad jie nuo hierarchijos nepriklauso, nes turi save tiesos ir moralės kriterijus. Iš kitos, gali būti, kad su Susirinkimu atėjusios pakaitos kiek užkrito kelią (bent Amerikoje) į tą patogią būseną kai sakoma: esu katalikas, bet nei tikiu, nei einu į bažnyčią, nes čia sau vietos nerandu.

Ar Vatikano Susirinkimas sugriovė perskyrą tarp profaninės ir sakralinės srities? Turbūt, kad ne! Savo dekretuose ir pranešimuose suvažiavimas, suauktas Bažnyčiai atnaujinti, ją sudabartininti, parbrėžė, kad pasaulis suvoktinas ryšium su Dievu, o Dievo Bažnyčia — ryšium su pasauliu. Tačiau tikinčiųjų sąmonė vis dėlto išliko dvilypė: nors mes vengiame tarp pasaulio ir dvasinių reikalų statyti žodį "arba", arba viena, arba kita, nejauciame, kad pasaulis iš tikrųjų yra būtybė iš Dievo (A. Maceina) ir, ta prasme, šventas, ar kad kelias į antgamtinis dalykus eina per gamtinius. Mes norime dalyvauti ir čia ir ten, ir pasaulyje ir Bažnyčios gyvenime, eiti ir pasaulines ir Bažnyčines pareigas; Nebūtinai suvokiame, kad pasaulis, ir pasauliečio būseną, turi sakralinį pobūdį. A. Maceinos žodžiais, nesame įsisąmoninę, kad pasauliečio pareigų vykdymas pasaulyje yra tas Kristus pradėto pasaulio pašventinimo ir kad pasaulines pareigas einame "Bažnyčios dvasia bei galia, t. y. Bažnyčios pašventimu". Nors praėjo dvidešimt metų po Vatikano II Susirinkimo, nepaprastai sunku suprasti sakralinės ir profaninės sričių vienybę. Mūsų kultūra sąmonę priešpastato pasauliui, protą — medžiagai, o tikintieji priešpastato pasaulio reikalus ir dvasinį gyvenimą. Mes gal einame į Bažnyčią ir čia ieškome vienokių ar kitokių pareigų, pvz. skaitome maldas šv. Mišių metu, bet, turbūt, stovime gana toli nuo pasauliečių apaštalavimo misijos, taip kaip ją aiškina kai kurie Vatikano II dokumentai. Savo ruožtu, gal Vatikano II Susirinkimo, gal civilinių teisių sąjūdžio paveikti, dvasiškiai (bent Amerikoje)ėjo į profanines sritis, kad čia liudyti Kristaus ir Bažnyčios buvimą. Tačiau ne vienas iš jų supasaulėjo ir savo darbą vertino tik tiek, kiek buvo atsiribota nuo bažnytinių pareigų bei sąvokų, nuo pamaldumo. Jų religijos samprata tapo profaninė, panaši į tą, kurią 1965 m. skelbė Harvey Cox veikale *The Secular City*. Sakytčiau, kad ta prasme ne vienas savotiškai grįžė į prieš — vaticaninį laikotarpį ir todėl nepastebėjo, kad, praėjus sekuliarizmo bangai, tikinčiųjų tarpe atsirado nauja galvosena — po šukis nuo pasaulio į religinius dalykus siaurąja prasme, į gilias asmeninius pergyvenimus, į emocinį ir spontanišką Dievo ir žmogaus santykio pergyvenimą.

V. T. S.

Iš Livijos Lipaitės keramikos darbų.

Iš Livijos Lipaitės keramikos darbų.